

VELIKA SARAH

PREMIJERE

RAZGOVOR

TEMAT

FESTIVAL

S POVODOM

NOVO O

STAROM

MEĐUNARODNA
SCENA

ESEJ

TEORIJA

VOX
HISTRIONIS

NOVE

KNJIGE

DRAMA

Od 15. lipnja do 16. rujna ove godine Židovski povijesni muzej u Amsterdamu bio je domaćin izložbe posvećene velikoj francuskoj glumici Sarah Bernhardt (1844.– 1923.), izložbe koju je godinu prije s velikim uspjehom predstavio Židovski muzej u New Yorku. Razumljiv je interes amsterdamskog muzeja da pobliže upozna svoju javnost s likom te svjetske kazališne veličine, ako se podsjetimo da je ta rođena Parižanka kćerka nizozemskih roditelja pa je muzej u Amsterdamu s razlogom priložio niz dokumenata i fotografija Sarinih predaka. Bernhardtova je također u niz navrata gostovala na nizozemskim scenama, izazivajući i ondje uobičajeno oduševljenje, kao što je, uostalom, ovacijama ispraćena kod nas, u Zagrebu i Rijeci.

Izložba je monumentalna, raskošna i pomalo bizar-na, upravo onakva kakav je bio scenski i privatni život te apsolutne dive. Mogu se vidjeti scenski kostimi – naravno, nakit izrađen po njezinim nacrtima optočen amethystima, tirkizima, opalima i drugim dragim kamenjem, fotografije znamenitog Nadara, i pisma, i ordeni, i ljudska lubanja – dar Viktora Hugoa, i fantastični posteri Alphonsa Muche, ali i šalice s njezinim likom, poštanske dopisnice s prizorima iz njezinih predstava koje

Ima pet vrsta glumica: loše glumice, pristojne glumice, dobre glumice, velike glumice – a napose je – Sarah Bernhardt.

Mark Twain

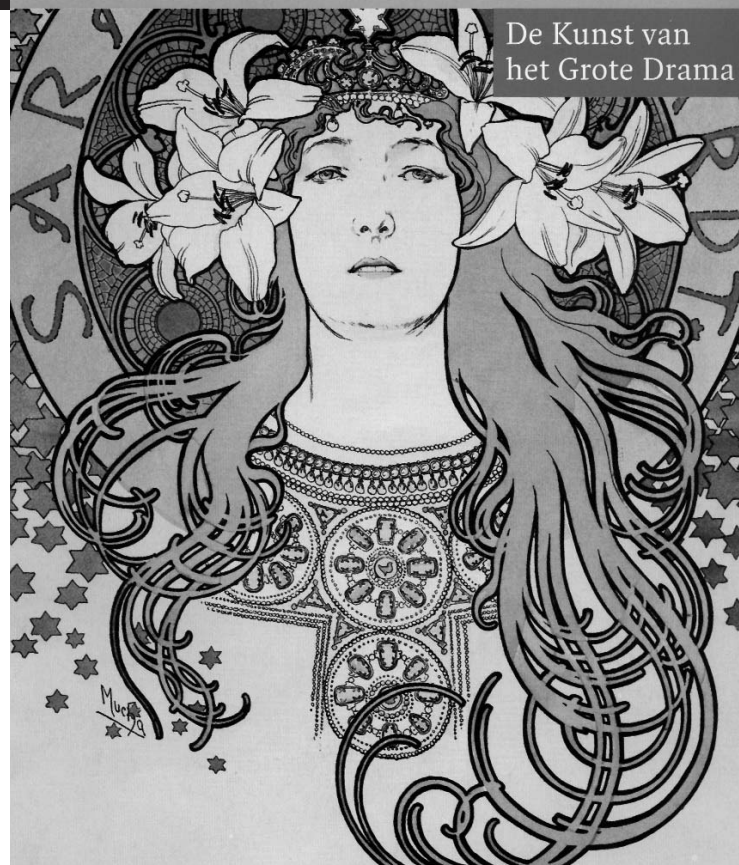
tvore "puzzle", mnoštvo karikatura objavljenih u novinama, pribor za jelo s ugraviranim Sarinim motom "Quand mème", ploča s natpisom "Vlak Sarah Bernhardt" kojim je proputovala američki kontinent i još mnogo toga.

Nameće se pomisao da je Sarah Bernhardt imala instinktivno razumijevanje za masmedije i marketing i možda se tom talentu može pripisati njezin međunarodni zvezdani status. "Star sistem" kakav danas poznajemo ne bi bio razumljiv bez njezina primjera.

Moju je pažnju najviše privukla mogućnost da čujem zapis Sarina glasa iz njezina zlatnog razdoblja. O tom su glasu njezini suvremenici napisali cijele studije pa se tako navodi da je "toliko bistar, toliko zvučan i dubok, da i najtiši zvukovi prodiru svukud, a da ni najsilovitiji iskazi čuvstava nisu nikada ni neugodni ni kreštavi". Drugi primjećuje: "Tajna njezina glasa leži u rasponu od dvije oktave, od dubokog i tamnog šapata do neshvatljivo visokog krika. S lakoćom je klizala od jedne visine glasa u drugu, što nije mogla ni jedna druga glumica." Pa i sama Sara bila je uvjerenja u neiscrpne mogućnosti svoga glasa i da njime može najpreciznije i najdublje prodirjeti do nečije duše. Godine 1881. Edison je snimio njezin glas fonografski i ta se snimka mogla čuti

15/06 – 16/09.07

Sarah Bernhardt

De Kunst van
het Grote Drama

na izložbi, a razni fragmenti s njezinim glasom iz kasnijeg razdoblja mogu se poslušati i na mrežnoj stranici Vincent Voice Library, Michigan State University Libraries. Međutim, zbog manjkavosti onodobnih tehničkih naprava, a još više zbog izostanka publike, scene i svega onoga što je pratilo Sarine javne nastupe, u doživljaju ostajemo prikraćeni. Ti relikti, te snimke, govore nam manje od opisa onih koji su bili svjedoci i podlegli čaroliji Sarina glasa.

O Sarinoj, ali i scenskoj karizmi govori i zanimljivo osobno svjedočanstvo iz pisma što sam ga primila prije dvadesetak godina, a prilikom rada na predstavi *Sara ili vrisak languste*. Citiram ga u kraćem obliku:

“Gospodo! (...) Ja nećakinja Iva Vojnovića sam 1917. doživila Sarah Bernhardt u Théâtre du Trocadéro, jedno rano poslijepodne; ONA je nastupila u jednom patriotskom komadu ‘La Gloire’. Njena ličnost je izazvala ogromni entuzijazam; većinom je sjedila, a s vremenom na vrijeme kratko ustala. Glas joj je već zvučio starački, ali svi smo dugo, dugo aplaudirali tu veliku glumicu, veliki pojam onog doba...”

Vama, gospodo, želi mnogo uspjeha u izabranoj karijeri.

Xenia Vojnović Uzička – IV, nenapisani čin *Dubrovačke trilogije*.”

Izložba je ponudila mogućnost da se vide fragmenti filmova u kojima je Sara nastupila ili filmski zapisi nekih njezinih kazališnih uloga. Nijemi zapisi, dakako. I tu možemo otkriti koliko je u pravu onaj koji ju je nazvao “božicom dramskog pokreta”. “Radila je ono što nije nitko prije nje”, piše Anatole France, “glumila je cijelim svojim tijelom. U svoje je uloge ugrađivala ne samo cijelu svoju dušu, pamet i ljepotu, nego i svu svoju seksualnost”. Scena umiranja u *Dami s kamelijama* minuciozna je studija pogleda, gesta, poza, obamrlosti, gubljenja snage, pada... Naravno, sve je to pomalo egzaltirano i teatralno, rekli bismo danas. Ali...

Poslužit ću se riječima nizozemskog novinara Kestera Freriksa koji je dugim novinskim člankom komentirao izložbu nekolicinom krajnje zanimljivih opservacija. Npr.: “To da mi takav nastup smatramo negativnim, otkriva ponajprije naše teško snalaženje sa snažno iskazanim osjećajima.” I dalje: “... Sitna gluma, suzdržanost, ključne su riječi današnjeg kazališta. Nizozemski glumci boje se Velike Geste. Bernhardt kao dramska umjetnica pokazuje što današnjem kazalištu manjka.”

Može nam se ova tvrdnja učiniti neprimjerenom, možemo je, dakle, odbaciti, možemo je ne htjeti prepoznati kao vlastiti problem, ali pokušajmo uz manje unutarnjeg otpora prihvatiti pokoji nauk od velike Sare. Na primjer, neka glumci (i njihovi učitelji) povedu računa o zdravlju i bogatstvu glasa, jer će inače u bitku bez oružja; neka glumci (i njihovi učitelji) prestanu misliti da je “bodylanguage” novovjeki scenski domet. I neka se običnost i osrednjost ne nameću kao krunska vrijednost.

Usudujem se pripomenuti: hrvatsko glumište imalo je veliku glumicu Mariju Ružičku Strozzi koju je Pariz u povodu njezina zlatnog jubileja počastio nazivom “Sarah Bernhardt d’ étranger”. Pa, gdje je izložba o njoj? Gdje je monografija? Ili barem neka knjiga, knjižica? Imamo Teatrološki institut, svake godine diplomira nemali broj teatrologa i dramaturga. Nemamo novaca, istina. A imamo li volje?